

OKO NEKIH UGOVORA IZMEĐU DUBROVNIKA I TALIJANSKIH GRADOVA U XIII STOLJEĆU

Josip Lučić

1. Kad se u povijesnoj znanosti istražuju odnosi i veze jednog grada ili države s drugim gradovima, državama, obično se najprije nastoji popisati objavljena građa i literatura. Sređuju se općeniti podaci da se dobije kostur i panorama o pitanju o kojem se kani raspravljati. Može se pri tom dogoditi da se pokloni puno povjerenje tiskanim izvorima, njihovu čitanju i datiranju, pretpostavivši da je mala vjerojatnost da lekcija neke isprave nije točna. Naime, ako je neki dokument objavljen prije nekoliko desetljeća, a istraživači pojedinih tema i razdoblja su ga iskoristili bez zamjerki, može se smatrati da je pouzdan, da se na temelju njegova, sada poznatog, sadržaja može poći dalje u povijesnom proučavanju, stjecati određene spoznaje, stvarati stanovite zaključke. Na žalost, ne smije se uvijek slijepo vjerovati da je neka isprava, pa makar ona bila izdana i u Smičiklasovu Codex diplomaticus — čija je točnost čitanja zacijelo nekoliko puta provjeravana — pravilno i korektno prepisana. Ovdje ću upozoriti na nekoliko slučajeva u kojima objavljiivači arhivske građe nisu bili u svemu savjesni niti na visini svoje zadaće i odgovornosti, pa su se zbog njihove netočne lekcije dokumenata provlačile kroz historiografiju nepotrebne pogreške i zabune.

2. Junije Rastić zabilježio je u svojoj Kronici pod g. 1231. da je Dubrovnik te godine sklopio trgovački ugovor s gradom Ferrarom u Romanji.¹

Nekoliko stoljeća kasnije, Petar Matković, pišući o trgovačkim odnosima između Dubrovnika i srednje Italije, spominje taj ugovor s napomenom da se nije sačuvala njegova listina. Nadodaje da je Dubrovnik te godine, 6. svibnja 1231, sklopio još jedan ugovor i to s gradom Senigaljom u Marki. U potvrdu toga donosi tekst ugovora u kojem piše da je »Dominus Johannes de Conzinzis de Bergamo, judex et Senne potestas«, primio dubrovačkog poklisara Andriju de Balislava i sklopio s njim trgovački ugovor tako da Dubrovčani smiju slobodno trgovati i dolaziti u Senigalju (»veniendi Senne et eius districtum... in civitate Senne et eius districtu« itd). Za Matkovića izraz Senne = Senigaglia.²

¹ Cronica Ragusina Junii Restii (ab origine urbis usque ad annum 1451), MSHSM XXV, 80.

² P. Matković, Trgovinski odnošaji između Dubrovnika i srednje Italije, Rad JAZU XV, 8, 16, 51.

T. Smičiklas objavljuje ugovor Dubrovnika s gradom Fermom u Marki sklopljen 26. svibnja 1231. »in palatio comunis Fermi . . . veniendi Firmum et eius districtum . . .« itd.³

Na temelju tih izvora nije bilo teško zabilježiti da je Dubrovnik, uz ostale ugovore, 1231. sklopio tri ugovora tj. sa Ferrarom, Senigaljom i Firmom.⁴

Budući da su trgovački ugovori veoma slični, jer su sastavljeni po određenom obrascu, istovjetnost izraza, svjedoka i drugih formula ne dovodi neki put u sumnju da se radi o različitim ugovornim stranama.

Alberto Polverari ipak je posumnjao da je Dubrovnik 1231. sklopio ugovor sa tri grada. Najprije je upozorio da izraz Senne ne znači Senigaglia, kako to hoće Matković. Uzeo je zatim original pa je vidio da u njemu ne piše Senne i da je Matković netočno datirao ugovor 6. svibnja. Treba napisati datum 26. svibnja, jer u datacijskoj formuli isprave piše »sexto exeunte mense madii«. Polverari je dalje vidio da se to mjesto ne smije čitati ni kao Fermo, kako je uradio Smičiklas. Naprotiv da u originalu piše Ferr, što treba razriješiti kao Ferr(ariensis). Time se vratio na tvrdnju Rastićeve da je Dubrovnik 1231. sklopio ugovor sa Ferrarom, a ne istodobno i sa Senigaljom i Firmom. Ta dva grada Rastić ne spominje.⁵ Treba dakle brisati iz literature i izvora da je Dubrovnik 1231. sklopio trgovačke ugovore sa Senigaljom i Fermom.

Istini za volju moramo ustvrditi da je mnogo desetljeća prije Polverarija J. Gelčić objavio taj dokument u kojem je sporno mjesto pročitao kao općina Ferrare (»comunis Ferrarie . . . Ferrarie potestatis . . . sigili comunis Ferrarie« itd.).⁶

3. Zabunu unosi i slijedeći slučaj. Smičiklas objavljuje ispravu u kojoj piše da je Dubrovnik 3. lipnja 1231. sklopio ugovor s Ankonom, koju je predstavljao Monferatus Brazaferia Anconitanus.⁷

Već prije njega P. Matković je — doduše pod netočnom dotacijom 3. ožujka 1231. — objavio fragment ugovora za koji tvrdi da ga je Dubrovnik sklopio s gradom Rimini u Romanji.⁸

Kasnije je Gelčić objavio taj ugovor sa točnom datacijom 3. lipnja 1231. kao ugovor Dubrovnika s Riminijem.⁹ Izgledalo bi da je Dubrovnik iste godine, istog dana sklopio dva ugovora: jedan s Ankonom, drugi s Riminijem.

Kad se, međutim, uzme u ruke original vidi se da je Smičiklas netočno pročitao tekst. U njemu ne piše Monferatus Brazaferia Anconitanus, nego Monfe-

³ T. Smičiklas, *Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae* III, 339.

⁴ J. Lučić, *Pomorsko-trgovačke veze Dubrovnika i Italije u XIII st.*, Pomorski zbornik 5, Zadar 1967, 454—455.

⁵ A. Polverari, *Un antico patto mercantile tra Ragusa e Ferrara*, Quaderni storici 13, Ancona, gennaio-aprile 1970, 246—250.

⁶ G. Gelcich, *Il conte Giovanni Dandolo e il dominio veneziano in Dalmazia ne' secoli di mezzo*, Estratto dall' *Archeografo Triestino*, III serie, vol. II, fasc. II (XXX della raccolta), Trieste 1906, 75—76. — Budući da je Polverari objavio tekst ugovora po zastarjeloj metodi izdavanja građe, Gelčić mjestimično netočno, a Matković i Smičiklas pogrešno, donosim u Dodatku ovog priloga cjelovit tekst ugovora prema originalu u Historijskom arhivu u Dubrovniku.

⁷ SCD III, 339—340.

⁸ Matković, n. dj., 52.

⁹ Gelcich, n. dj., 76.

ratus Braçaferia Arrim(inensis). Tu je kratica Arrim koju se bez ikakve sumnje jedino smije i može razriješiti kao Arriminensis.¹⁰

Ugovor, dakle, Dubrovnik s Ankonom 3. lipnja 1231. treba brisati kao nepostojeći.

4. Neki put loše čitanje izvora uzrokuje netočnu dataciju. Npr., Rastić je zabilježio da su Dubrovčani 1206. sklopili ugovor s gradom Recenatijem u Marki.¹¹

Smičiklas također objavljuje jedan ugovor Dubrovnik s Recenatijem i piše da je sklopljen u kolovozu 1251. (»millesimo ducentesimo quinquagesimo primo, mense augusto, indictione nona«).¹²

Iz tih se podataka zaključivalo da je Dubrovnik dva puta sklapao ugovor s Recenatijem: jedanput 1206, drugi put 1251.

Kad se uzme original, opaža se da je Smičiklas netočno pročitao datacijsku formulu. Ugovor nije sklopljen 1251 nego, kako pravilno Rastić kaže, 1206. U ispravi, naime, jasno piše: »millesimo ducentesimo sexto, mense augusto, indictione nona«.¹³

5. Na kraju može se upozoriti na još jedan mogući nesporazum. Dubrovnik je 1. kolovoza 1235. sklopio dva ugovora: jedan s gradom Riminijem, drugi s Ravenom. Dakle dva ugovora u istom danu.

Prvi ugovor, onaj s Riminijem, objavili su Ljubić¹⁴ i Radonić.¹⁵ Drugi ugovor su tiskali Matković¹⁶ i Smičiklas.¹⁷

Međutim, Radonić ispod objavljenog ugovora Dubrovnik s gradom Rimini 1235. piše da je taj ugovor objavio i SCD III, 440—441 »prema originalu (?) u Dubrovniku čiji tekst je u nečemu različit«.¹⁸ To bi značilo da su Radonić i Smičiklas objavili isti ugovor, samo što je Smičiklas netočno čitao pa umjesto Rimini stavio Ravenna. Drugim riječima — kao da postoji samo ugovor s Ravenom, a ne još i s Riminijem.

Stvar je drugačija. Pостоje dva ugovora sklopljena istog dana, iste godine u Dubrovniku: jedan s Riminijem, drugi s Ravenom. Stilizacija im je toliko slična da je tekst gotovo istovetan (osim nekih nebitnih izraza). Zbog te sličnosti može se lako posumnjati da se radi o dva različita grada. Tek kad se uzmu oba originala u ruku, osvjedočujemo se da se zaista radi o dva ugovora, o dva grada.

¹⁰ Acta S. Mariae Maioris, XIII st. br. 241, Historijski arhiv Dubrovnik. — Budući da Matković nije tekst donio u cijelosti (ispustio je upravo onaj dio gdje piše da se ugovor odnosi na Rimini), Gelčić pak ne objavljuje njegov svršetak, a Smičiklasov je tekst pogrešan, donosim u Dodatku prijepis ugovora prema originalu u Dubrovniku.

¹¹ Cronica ragusina Junii Restii, 74.

¹² SCD IV, 451—452.

¹³ J. Lučić, Neobjavljene isprave i akti XIII st. iz dubrovačkog arhiva, Arhivski vjesnik X, 1967, 118, 125.

¹⁴ S. Ljubić, Listine o odnošnjih južnoga Slavenstva i mletačke republike I, 52.

¹⁵ J. Radonić, Dubrovačka akta i povelje I, 1, str. 27.

¹⁶ Matković, n. dj., 52.

¹⁷ SCD III, 440—441.

¹⁸ Radonić, n. dj., 28.

6. Zaključak:

— Dubrovnik je 26. svibnja 1231. sklopio ugovor s Ferrarom, a ne i sa Senigaljom i Fermom;

— 3. lipnja 1231. Dubrovnik je sklopio ugovor s Riminijem, a ne još i s Ankonom;

— Dubrovnik je sklopio ugovor s Recanatijem u kolovozu 1206, a ne ponovo u kolovozu 1251;

— Dubrovnik je 1. kolovoza 1235. sklopio ugovore s Ravenom i Riminijem.

D O D A T A K

S U P P L E M E N T U M

1.

1231, 26. svibnja. U Ferrari. — Ugovor između grada Ferrare i Dubrovnika.

1231, 26 maii. Ferraræ. — Conventio inter civitatem Ferraræ et Ragusii.

(Signum notarile). In Dei nomine. Anno eiusdem Nativitatis millesimo ducentesimo trigesimo primo, tempore Gregorii pape et Friderici imperatoris, indictione quarta, die lune, VI exeunte, mense madii, in pallatio comunis Ferrare. In pleno consilio generali coadunato in dicto pallatio, more solito ad sonum canpane. Domnus Johannes de Unçiponçis de Bergamo, iudex et assessor et nunc vicarius domni comitis Huberti de Rothalis Ferrare potestatis, de voluntate et parabola sapientum et omnium hominum congregatorum ad dictum consillium et de eorum mandato, concessit et dedit domno Andrea de Balislava nuncio et misso domni comitis de Ragusia et eiusdem civitatis comunis presenti et recipienti pro ipso comuni et nomine hominum dicte comunitatis plenam fidanzam et licenciam cum sua merchathadaria et absque merchathandaria veniendi Ferraram et eius districtum et redeundi sanos et securos in avere et in personis. Et in civitate Ferrare et eius districtu emant et vendant sani et securiter.

Ad hec omnia fuerunt testes presentes: domni Tomasius de domno Salingerra, Albertinus notarius potestatis Ferrare, Faciolus preco comunis Ferrare, Girrardinus, Culmannus, Bonaventura Beltraminus, Albertinus, omnes precones et multi alii.

Et ego Silvestrinus Christi misericordia imperialis aule et comunis Ferrare et potestatis notarius, presens ad hec omnia interfui et de voluntate et mandato omnium hominum congregatorum ad consillium et dicti iudicis et vicarii scripsi. Et exenplavi et nec non et conplevi. Et munimine sigilli comunis Ferrare corboravi.

Na poledini: № 55 a. 1231.

Signatura Prep. 13—55.

*Acta S. Mariæ Maioris, XIII saec.
Historijski arhiv Dubrovnik.*

2.

1231, 3. lipnja. U Riminiju. — Ugovor između grada Riminija i Dubrovnika.

1231, 3. junii. Rimini. — *Conventio inter civitatem Rimini et Ragusii.*

Eximie probitatis et industrie viro domno Andree de Dabrana, honorabili Raguxii vicecomiti cuius fama laudabilis plurimum recomandat et comunitati univere civitatis eiusdem. Monferatus Braçafia Arriminensis potestas salutem et amoris perpetui constantiam. Visis vestre nobilitatis litteris nobis a domno Andrea de Ballisclava concive vestro porrectis, animo cum sapientibus nostre civitatis recepimus gaudenti. Earum tenore inspecto et in nostro consilio recitato sic vobis auximus rescribendum. Cupientes ut vestrates nostris partibus securitati debeant pervenire harum nostra serie, nostro sigillo corroborata, omnibus personis civitatis Raguxii et comitatus civitatis eiusdem, habita a nostro consilio parabola, damus parabolam et plenam fidanciam veniendi [cum] avere et personis in nostram civitatem et districtum et redeundi ad eorum voluntatem. Vestris civibus, vestrique districtus amore et honore vestri vestrorumque civium servicium conferentes pariter et honorem, salvis statutis et bannis nostre civitatis.

(Signum notarile). Ego Ambrosius de Pigna ab imperiali auctoritate notarius et tercius tabelio dicte potestatis hanc litteram iussu et parabola istius domni Monferati scripsi. Millesimo ducentesimo trigeximo primo, indictione quarta, die martis. tercio intrante iunio.

(Pečat otrgnut. Vrpce crvene i žute boje sačuvane).

Na poledini: № 242

*Acta S. Mariae Maioris, saec. XIII.
Historijski arhiv Dubrovnik.*

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

Redakcioni odbor:

IVAN KAMPUŠ
OLEG MANDIĆ
BERNARD STULLI
JAROSLAV ŠIDAK

Glavni i odgovorni urednik:

JAROSLAV ŠIDAK

Izdaje
Povijesno društvo Hrvatske
Zagreb